

Mirko Harjula

"Ryssänupseerit"

Ensimmäisen maailmansodan Venäjän asevoimien suomalaistaustaiset upseerit
1914-1956

”Ryssänupseerit”

Mirko Harjula

”Ryssänupseerit”

Ensimmäisen maailmansodan Venäjän asevoimien
suomalaistaustaiset upseerit 1914–1956

ISBN 978-952-286-566-3

Kustantaja: Books on Demand GmbH, Helsinki, Suomi

Valmistaja: Books on Demand GmbH, Norderstedt, Saksa

KIIITOKSET

Kirjoittaja kiittää Suomen Tietokirjailijat ry:tä apurahasta, Tuomas Hoppua käsikirjoituksen kahlauksesta läpi ja viisaista neuvoista, Rauno Endéniä ja Timo Vihavaista myönteisestä suhtautumisesta sekä Maija Räisästä hienosta taitosta. Pokkaus myös Kansalliskirjaston, Helsingin slaavilaisen kirjaston, Kansallisarkiston, sen entisen Sörnäisten toimipisteen, CIMO:n sekä Venäjän valtion sotahistoriallisen arkiston ja sota-arkiston RGVIA ja RGVA henkilökuntien suuntiin.

SISÄLLYSLUETTELO

KIITOKSET	5
JOHDANTO.....	9
1. MAAILMANSODAN SUOMALAISET UPSEERIT	17
1.1. Upseerit Venäjällä ennen maailmansotaa	17
1.2. Suomalaisupseerien kotipaikat	22
1.3. Suomalaisupseereiden äidinkieli	25
1.4. Suomalaisupseereiden yhteiskunnalliset lähtökohdat	27
1.5. Upseereiden peruskoulutus	34
1.5.1. Rauhanajan upseerikoulutus ja sen saaneet maailmansodan upseerit	35
1.5.2. Sota-ajan upseerikoulutus ja sen saaneet maailmansodan upseerit	45
1.6. Upseerien jatkokoulutus	54
1.7. Upseereiden sotakokemus	57
2. SUOMALAISTAUSTAISET UPSEERIT ENSIMMÄISESSÄ MAAILMANSODASSA	66
2.1. Venäjän asevoimat ja suomalaisupseerit maailmansodan alla	67
2.2. Sodan syttyminen ja mobilisointi	76
2.3. Euroopan rintama	84
2.4. Itämeren laivasto ja Suomenlahden puolustus	166
2.5. Kaukasian rintama	176
2.6. Mustanmeren laivasto	188
2.7. Selustavirat	194
2.8. Ilmailijat	205
2.9. Maaliskuun vallankumous ja suomalaisupseerit	206
2.10. Venäjän armeija vuonna 1917	221
2.11. Marraskuun vallankaappaus Venäjällä ja aselepo	233
2.12. Maailmansodan tilinpäätös	236

3. VENÄJÄN ASEVOIMIEN SUOMALAISSUPSEERIT VENÄJÄN HAJOAMISSODISSA 1917–1922	240
3.1. Venäjän sisällissota alkaa	240
3.2. Suomen itsenäistyminen ja sisällissota	249
3.2.1. Suomen sisällissodan ensimmäinen vaihe	258
3.2.2. Itärintaman loppunäytös ja Brestin rauha	278
3.2.3. Suomen sisällissodan toinen vaihe	284
3.2.4. Venäjän asevoimien upseerit Suomen sisällissodassa	311
3.3. Maailmansodan suomalaisupseerit Suomen sisällissodan jälkeen	324
3.3.1. Saksalaisaika	325
3.3.2. Mannerheimin aika	343
3.3.3. Mannerheimin lähdöstä Tarton rauhaan	365
3.3.4. Suomalaisupseerit Venäjän sisällissodan muilla rintamilla	373
3.3.5. Suomalaisupseerit ja valkoemigrantit	400
4. ENTISET VENÄJÄN UPSEERIT MAAILMANSOTIEN VÄLILLÄ	410
4.1. Maailmansodan upseerit Suomen puolustusvoimissa	410
4.2. Laki- ja järjestysupseerit	423
5. ENTISET VENÄJÄN UPSEERIT TOISESSA MAAILMANSODASSA	427
5.1. Vanhan Venäjän upseerit toisen maailmansodan aattona	427
5.2. Talvisota	433
5.3. Jatkosota	439
LOPUKSI	449
LIITTEET	451
LÄHTEET	477
HENKILÖHAKEMISTO	488

JOHDANTO

YLEINEN LUONNEHDINTA

Ensimmäiseen maailmansotaan osallistui Venäjän asevoimissa noin 550 suomalaistaustaista upseeria. Heistä lähes kolmesataa oli aktiiviupseereita eli ammattisotilaita, noin 130 kesken siviilielämänsä liikekannalle pantuja entisiä sotilaita ja loput yli 130 maailmansodan aikana upseereiksi koulutettuja henkilöitä. Tässä tutkimuksessa kerrotaan heistä ja heidän osallistumisestaan ensimmäiseen maailmansotaan, Suomen itsenäistymiskehitykseen, Venäjän vallankumous- ja sisällissotatapahtumiin sekä toiseen maailmansotaan.

Suomen sisällissotaa käsittelevässä osassaan tämä tutkimus esittelee myös Saksassa maailmansodan aikana koulutuksensa saaneita jääkäriupseereita ja Suomen ”vanhaan sotaväkeen” kuuluneita upseereita. Vertailemalla heitä maailmansodan käyneisiin upseereihin Suomen sisällissodan valkoarmeijassa toivon saavani esille uusia puolia sisällissodan tapahtumista.

Tässä tutkimuksessa pyrin vastaamaan kolmeen eri kysymykseen, jotka koskevat Venäjän keisarikunnan viimeiseen sotaan, ensimmäiseen maailmansotaan, osallistuneita suomalaistaustaisia upseereita. Kysymykset ovat: keitä he olivat, paljonko heitä oli ja miten he vaikuttivat Venäjän ja Suomen tapahtumiin vuosina 1914–1945.

TUTKIMUKSEN AKTUAALISUUS, PÄÄMÄÄRÄT JA TEHTÄVÄT

Maailmansodan upseereita ei ole tähän asti tutkittu ryhmänä. Osaksi tämä on johtunut suomalaisen historiakirjoituksen yleisistä trendeistä ennen toista maailmansotaa. Sotienvälisenä aikana Suomen yhteiskunta ei ollut poliittisesti yhtenäinen, ja tämän vuoksi Suomen virallinen historiakirjoitus pyrki esittämään tuolloin vallinneen poliittisen järjestelmän olemassaolon oikeuttavan kuvan tapahtumista. Tässä tapahtumainkuvauksessa Venäjän kruunun harjoittama poliittinen väkivalta johti Suomen kansan vastustamaan Venäjän valtaa, maailmansota ja vallankumous tekivät oikeamielisille voimille mahdolliseksi Suomen erottamisen sortavasta Venäjästä, ja Mannerheim sekä jääkärit kukistivat Venäjän vallankumouksesta riehaantuneet kansakunnan pimeät ainekset johtamassaan vapaussodassa. Tällaiseen historiaskenaarioon ei mahtunut viittäsatua Venäjän asevoimissa juuri palvellutta suomalaisupseeria. Heistä ainoaksi todelliseksi sankariksi kelpuutettiin Mannerheim. Loppujen viidensadan henkilön menneisyys Venäjän asevoimissa katsottiin median luo-

massa ”yleisessä mielipiteessä” painolastiksi, kielteiseksi asiaksi, josta oli parasta olla puhumatta.

Kaksi- ja kolmekymmenluvuilla ”ryssänupseereista” ja heidän merkityksestään tapahtumille ei ollut suotavaa keskustella. Kaksikymmenluvun puolivälin jälkeen suurin osa heistä jätti Suomen puolustusvoimat ja itsenäisyyden alkuvuosina merkittävätkin asemansa julkisessa elämässä. ”Vapaussodan” historian kirjoittivat vanhan Suomen sotaväen upseerit ja jääkärit, korostaen julkaisuissaan omien viiteryhmiensä osuutta tapahtumiin. Pian seurasi toinen maailmansota, jonka tapahtumien puimiseen käytettiin Suomen historiatutkimuksen seuraavat neljä vuosikymmentä. Kaksi- ja kolmekymmentälukujen itsenäistymistä käsittelevän historiakirjallisuuden poliittiset suuntaviivat kanonisoiitiin, ne luutuivat osaksi kansakunnan historiatietoutta ”sortovuosineen”, ”aktivisteineen”, tutkijan poliittisesta orientaatiosta riippuvine ”kansalaissotineen” tai ”luokkasotineen” ja niin edelleen, eikä Suomen itsenäistymisaikoja käsittelevään historiantutkimukseen ole siksi saatu uutta virtausta kuin aivan viime vuosina.

Viimeisten kymmenen–viidentoista vuoden mittaan vuosien 1914–1920 tapahtumat Suomessa ja muuallakin ovat saaneet osakseen uutta, puolueetonta ja tapahtumiin objektiivisesti, kiihkotta suhtautuvaa tutkimusmielenkiintoa. Tämän voi katsoa johtuneen kyseisen aikakauden tapahtumien osanottajien siirtymisestä seuraavaan ruutuun olemisensa kierrossa sekä siitä, että tuon ajan poliittiset, yhteiskunnalliset, kansalliset ja muut jännitteet ovat riittävän suurelta osin kadonneet, muuttaneet muotoaan sekä jääneet historiaan. Tutkijan ei tarvitse enää olla niistä mitään omaa mieltä, saati asettua jonkun noiden menneiden tapahtumien ”puolen” tai muun viiteryhmän puolustajaksi tai vastustajaksi. Tapahtumista on siis jo niin paljon aikaa, että niihin on saatu riittävä etäisyys mahdollistamaan puolueettoman, tapahtumia ja niiden osanottajia objektiivisesti ja kriittisesti tarkastelevan tutkimuksen laatiminen. Tästä parasta esimerkkiä mielestäni tarjoavat Marko Tikan ja Tuomas Hopun tutkimukset sisällissodan historian aihepiiristä.

Muunkinlaista tutkimusta on ilmestynyt. Neuvostoliiton vaikutuksen katoaminen tutkimus- ja julkaisumaailmasta on innostanut tiettyä tutkijaryhmää, joka haluaa kirjoittaa uudelleen toisen maailmansodan jälkeen kielletyn ”vapaussotakirjallisuuden” ryssävihoineen ja kanonisoiuine puolitotuksineen. Itse toivon kuuluvani nykyaikaisempaan virtaukseen, jonka tutkimuksessa Suomessa tapahtuneita asioita vertaillaan, niitä tarkastellaan osana suurempia kansainvälisiä konteksteja ja niistä pyritään luomaan uusia tulkintoja. Siksi katson tutkimuksellani olevan merkitystä myös tällaisten uusien vapaussotahistorioitsijoiden tuotannon vastapainona.

Riittävän ajan kulumisen tapahtumista on tehnyt mahdolliseksi myös ”ryssänupseereiden” tutkimuksen. Nyt on mahdollista tutkia ilman aiempien vuosikymmenten poliittista painolastia myös tätä kaksikymmenluvulla syrjään kammettua, kolmikymmenluvulla haukuttua ja nelikymmenluvun jälkeen unohdettua, mutta silti aikoinaan äärimmäisen tärkeää suomalaisen sota- ja maanpuolustushistorian osanottajaryhmää. Tarjolla on runsaasti

lähteitä, jotka eivät vielä jokin aika sitten olleet tutkijan ulottuvilla. Näihin kuuluvat Kansallisarkistoon siirretyt, entisen Sota-arkiston tarjoamat upseerien henkilöasiakirjat, Kansallisarkiston kokoelmat Etsivän keskuspoliisin arkistointeen ja Venäjän sota-arkistojen alkuperäismateriaali. Tämän kaiken materiaalin kokoaminen yhteen mahdollistaa kyseisten upseerien käsittelemisen ryhmänä sekä ryhmän toiminnan ja merkityksen vertailemisen muiden tapahtumiin vaikuttaneiden ryhmien toiminnan ja merkityksen kanssa. Kaikkia osanottajaryhmiä vertaileva tutkimus mahdollistaa tapahtumien uudelleenarvioimisen ja niiden historian kirjoittamisen puolueettomista, objektiivisista lähtökohdista.

Maailmansodan Venäjän asevoimien suomalaisten upseerien toiminnan tutkiminen on osa laajempaa puuttuvaa tutkimusta – ns. sortovuosien tutkimusta. Kyseistä ajanjaksoa sivuavat nykytutkijat kertaavat yleisluonteisesti tunnettuja tosiasioita, mutta näiden tosiasioiden kyseenalaistaminen ja niiden sijoittaminen laajempaan kontekstiin, Venäjän keisarikuntaan ja Suomen asemaan sen osana sen muiden osien rinnalla, loistaa poissaolollaan. Myös Suomen virallinen itsenäistymishistoria on täynnä myyttejä, riittävästi toistamalla kanonisoituja puolitotuuksia ja selvää tosiasioiden vääristelyä, jossa yksittäisiä tapahtumia korostetaan niiden perimmäisten syiden esittelyn kustannuksella. Tutkimukseni tarkoitus on esitellä yksi tähän asti tarkoituksella vähälle huomiolle jäänyt osa Suomen sotahistoriaa ja samalla kyseenalaistaa muinaisia, esimerkiksi Saksan-jääkäreitä koskevia Suomen itsenäistymishistorian puolitotuuksia.

TUTKIMUSKOHTEN RAJAAMINEN: KUKA ON SUOMALAINEN?

Merkittävin kysymys tutkimuksen alussa on ollut se, kenet on laskettava suomalaisiksi ja ketä ei. Paitsi Suomen suuriruhtinaskunnassa syntyneitä, sotilaan ammatin valinneita suomen-, ruotsin-, saksan- ja venäjänkielisiä henkilöitä, maailmansotaan osallistui upseerin-arvossa paljon suomen- ja ruotsinkielisiä inkerinmaalaisia ja pietarilaisia sekä Venäjällä syntyneitä Suomen suuriruhtinaskunnan alamaisten jälkeläisiä.

Tätä tutkimusta tehdessäni olen päätenyt laskemaan mukaan ensiksikin Suomessa syntyneet suomen-, ruotsin- ja saksankieliset upseerit. Lisäksi olen ottanut tutkimukseen Suomesta Venäjälle muuttaneiden suomen- ja ruotsinkielisten henkilöiden Venäjällä syntyneet, upseereina palvelleet jälkeläiset, joita oli noin kolmannes tässä tutkittavista henkilöistä. Heidän ottamisensa mukaan tutkimukseen on perusteltua siksi, että yli puolet tästä ryhmästä asettui vallankumouksen jälkeen Suomeen, monet osallistuivat Suomen myöhempiin sotiin ja heidän jälkeläisensä elävät keskuudessamme. Samasta syystä olen ottanut tutkittavaan ryhmään mukaan myös joukon inkerin- ja pietarinsuomalaisia, jotka sota ja vallankumous heittivät Suomeen vuoden 1917 jälkeen.

Suomessa syntyminen ei ole tutkimuksen kannalta mikään itseisarvo: maailmansotaan osallistuvien upseereiden isät olivat usein aatelisia, korkeita virkamiehiä, hovimiehiä tai itsekin upseereita, joskus jopa kaikkia yhtä aikaa, ja he palvelivat siellä minne heidät oli

komennettu. Siksi Venäjällä syntynyt poika saattoi muuttaa perheen mukana Suomeen isän Venäjän-komennuksen päätyttyä tai Suomessa syntynyt nuorimies päätyä Venäjälle, kun isän oli lähdettävä sinne töihin. Monesti isät lähettivät poikiaan samoihin kouluihin, missä olivat itse olleet, tai muuten vain toiseen maahan – Suomeen oppimaan vanhan kotimaan tapoja tai Venäjälle verkostoitumaan suuren maailman piireihin. Toiset jäivät Venäjälle, venäläistyivät ja unohtivat vanhan kotimaansa, kun toiset saivat idästä tarpeekseen pitkänkin oleskelun, eräissä tapauksissa koko ikänsä päätteeksi ja tulivat Suomeen kokeilemaan, löytäisikö isän kotimaasta omaa paikkaa.

Lähteissä esiintyy runsaasti suomalais- ja ruotsalaisnimisiä henkilöitä, joista osa on varmasti kuulunut johonkin edellä mainituista ryhmistä, mutta mikäli mikään ei ole osoittanut henkilöllä olleen riittävän läheistä sidettä Suomeen, olen jättänyt hänet tutkimukseni ulkopuolelle. Ensimmäiset ruotsalaiset päätyivät Venäjälle pidemmäksi aikaa jo jäätyään suuressa Pohjan sodassa sotavangeiksi, monet jäivät sinne ja heidän jälkeläisensä säilyttivät monessa tapauksessa skandinaavisen sukunimen 1900-luvun alkuun asti. Suomen kuulusa Venäjään vuosina 1809–1917 Venäjälle päätyi paljon suomalaisia, joiden toisen tai kolmannen polven jälkeläisissä ei Suomesta enää välttämättä muistuttanut kuin venäläiselle vieraalta kuulostava nimi.

Toinen suuri ihmisryhmä, jonka olen enimmäkseen jättänyt tutkimukseni ulkopuolelle, ovat suomenvenäläiset. Venäjältä tuli autonomian aikana Suomeen paljon ihmisiä, heistä monet asettuivat taloksi ja heidän jälkeläisensä pitivät Suomea kotimaanaan. Näistä ihmisistä useat palvelivat armeijassa Suomessa tai muualla 1900-luvun alussa ja lähtivät sen mukana maailmansotaan. Toisaalta Suomeen asettui vallankumouksen jälkeen runsaasti venäläisiä, joilla oli usein jokin aiempi side Suomeen. Tässä joukossa oli jopa pari tuhatta entistä upseeria. Venäläisistä ei kuitenkaan ole lähteitä riittävästi. Siksi olen ottanut tutkimukseeni ainoastaan ne muutamat venäläiset, jotka liittyivät Suomen valkoiseen armeijaan vuoden 1920 Tarton rauhaan mennessä. Suomessa asuvat venäläiset muistivat kauan armeijan tuhotyöt Suomen venäläisten keskuudessa sisällissodan aikana ja kantoivat Suomen poliittiselle johdolle kaunaa sen osallisuudesta Venäjän valtakunnan hajottamiseen. Suomen armeijaan liittyminen merkitsi venäjänkieliselle, keisarille aikoinaan valansa vannoneelle upseerille selvää irtiottoa suomenvenäläisten suuresta, valkoisten emigranttien johtamasta enemmistöstä.

TUTKIMUSMETODI

Ensimmäiseen maailmansotaan osallistuneita suomalaissyntyisiä Venäjän asevoimien upseereita ei ole ryhmänä tutkittu tähän asti missään. Tämän ryhmän osia on pyritty kyllä luomaan. Tuomas Hoppu on laatinut väitöskirjan ensimmäiseen maailmansotaan Venäjän asevoimissa osallistuneista vapaaehtoisista. Hoppu käsittelee teoksessaan myös upseereiksi nousseita vapaaehtoisia. Brittitutkija John Screen ja eräät muutkin ovat tutkineet suuriruh-

tinaskunnan aikaisen, Haminassa vaikuttaneen Suomen kadettikoulun oppilaita, joista lukuisat osallistuivat myös ensimmäiseen maailmansotaan. Klaus Castrén ja Åke Backström puolestaan ovat osoittaneet mielenkiintoa Venäjän asevoimien niihin upseereihin, jotka palvelivat myöhemmin itsenäisen Suomen puolustusvoimissa. Missään ei kuitenkaan ole toistaiseksi tutkittu kaikkia maailmansotaan osallistuneita suomalaistaustaisia upseereita. Tätä puutetta paikkaamaan tämä tutkimus on tarkoitettu.

Koska aiempaa tutkimusta ei ole, olen joutunut aloittamaan perusasioista. Kohderyhmää tutkiessani olen ensiksikin etsinyt eri lähteistä ryhmään kuuluvia henkilöitä, koonnuttu yhteen kaikki henkilötiedot, mitä näistä henkilöistä on Suomessa tarjolla, ja laatinut niistä matrikkelin. Matrikkelin lähteiden relevanssikysymys on akuutti, mutta olen pyrkinyt valikoimaan siihen ainoastaan näkemykseni mukaan luotettavaa tietoa. Lähteitä koskevia relevanssi- ja muita ongelmia käsitellään tarkemmin lähteitä koskevassa alaluvussa.

Suuri osa käsillä olevasta tutkimuksesta koostuu tähän matrikkeliin koottujen tietojen analysoinnista. Tietoja tarkasteltaen on selvitettävissä, kuinka paljon suomalaistaustaisia upseereita osallistui ensimmäiseen maailmansotaan, minkä ikäisiä he keskimäärin olivat, mistä he olivat kotoisin, mitä kieliä he puhuivat äidinkielenään, mistä yhteiskuntaluokista he olivat peräisin ja niin edelleen. Lisäksi tutkimus tarjoaa uutta tietoa upseereiden jatkokoulutuksesta, sotakokemuksesta ennen maailmansotaa, ylenemisestä ja palkitsemisesta sodassa, tappioista ja muutenkin kohtaloista sekä ennen maailmansotaa että sodan aikana.

Tutkimuksen Suomen itsenäistymisvaiheita koskevassa osassa tuon maailmansodan upseereiden rinnalle kaksi muuta sotilasryhmää – maailmansotaan osallistumattomat, Venäjän asevoimissa ja autonomisen Suomen ”vanhassa sotaväessä” palvelleet entiset upseerit, sekä Saksassa maailmansodan aikana koulutetut jääkärit. Vaikuttaa siltä, että näiden kahden ryhmän osallisuutta Suomen itsenäistymiseen on pyritty perusteettomasti paisuttamaan Venäjän asevoimien maailmansodan-veteraanien kustannuksella. Tässä tutkimuksessa pyrin vertailemaan Suomen vuosien 1917–1918 tapahtumiin osallistuneita 160 maailmansodan käynnystä upseeria vajaan 120 entiseen upseeriin sekä satoihin miehistökoulutuksen saaneisiin, maailmansotaan verrattain vaatimattomissa määrin osallistuneisiin jääkäreihin.

Vertaillakseni maailmansodan upseereita, entisiä upseereita ja jääkäreitä olen laatinut suppean matrikkelin myös entisistä upseereista. Jääkäreiden osalta olen luottanut vuonna 1975 julkaistun Suomen jääkärien elämäkerraston tietoihin.

TUTKIMUKSEN LÄHTEET

Koska upseereita ei ole aiemmin tutkittu ryhmänä, olen joutunut aloittamaan perusasioista eli upseerimatrikkelin kokoamisesta. Sen tietojen keräämiseen olen käyttänyt alkuperäislähteitä ja sekundäärisiä lähteitä.

Alkuperäislähteinä olen käyttänyt Helsingin kaupunginarkistossa olevaa poliisin osoitekortistoa, Kansallisarkistossa olevia yksityishenkilöiden kokoelmia, venäläisiä sotilasasia-

kirjoja ja EK-Valpon arkistoa sekä entisen Sota-arkiston kortistoa Suomen asevoimien kuoleista upseereista, kantanotteja, ansioluetteloita, henkilötietolomakkeita, päällystökortteja ja eri pikkukokoelmia. Venäjällä olen tutustunut Venäjän valtion sota-arkisto RGVA:n kortistoon, joka johtaa kokoelmaan (Fond) 400 eli Pääesikunnan henkilöosaston henkilöasiakirjoihin, sekä kokoelmaan 409, palveluluetteloita. Lisäksi olen käynyt läpi Venäjän asevoimien virallista lehteä *Russki invalidia*, jossa aikoinaan julkaistiin kaikki upseereiden palvelukseen liittyvät uutiset, kuten ylennykset, erot, siirrot, palkitsemiset ja kuolemantapaukset, sekä Venäjän asevoimien julkaisemia kirjamuotoisia eri puolustushaarojen henkilökuntaluetteloita. Niistä Suomen ”vanhan sotaväen” henkilökuntaa esitteleviä on myös ruotsiksi. Upseereita seikkailee myös Suomen valtiokalentereissa.

Sekundäärisinä lähteinä olen käyttänyt erilaisia sukututkimuksia ja matrikkeleita, joita on ilmestynyt niin kirjoina, kirjoituskokoelmissa kuin internetissäkin. Näistä luotettavimpia lienevät virallisten tahojen julkaisemat, kuten Suomen puolustusvoimien upseeristoa ja Suomen poliisipäällystöstä esittelevät matrikkelit. Jotkut venäläiset internettiin laitetut matrikkelit, kuten ensimmäisen maailmansodan upseerikuntaa esittelevä www.grwar.ru, on viitetytty lähinnä aikalaismateriaalista lähteensä ammentaviksi.

Lähinnä henkilöiden omiin kertomuksiin perustunevat erilaiset koulu- ja osakuntamatrikkelit, aateliskalenterit, pappis-, lakimies-, liikemies-, merikapteeni- ja yhtiöiden henkilöstömatrikkelit. Varsinaisia Venäjän suomalaisupseerien matrikkeleita on julkaistu Suomen kadettikoulun oppilaista, Suomen rakuunarykmentin päällystöstä, Suomen vanhan sotaväen reservivänrikeistä ja Venäjän laivaston suomalaistaustaisista upseereista. Venäjän suomalaisupseereita esiintyy myös Klaus Castrénin matrikkeleissa itsenäisen Suomen ratsuväkiupseereista, Harry Halénin Suomen venäläistä sotilashenkilökuntaa esittelevissä matrikkeleissa, Suomen keisarillisen senaatin henkilöstömatrikkelissa ja venäläisen Sergei Volkovin toimittamissa Venäjän kenraalikunnan, laivaston, ratsuväen, Henkikaartin ja sisällissodan valkoarmeijoiden upseerimatrikkeleissa.

Sukututkimuksessa upseereita esiintyy tiettyjen, varsinkin suomenruotsalaisten sukujen omissa matrikkeleissa, ruotsalaisen Elgenstiernan ja suomenruotsalaisen Carpelanin toimittamissa aatelissukujen matrikkeleissa ja alan perusteoksina pidetyissä Arne Bergströmin Uudessa sukukirjassa, Atle Wilskmanin *Släktbok*issa sekä *Släktbok ny följd* -sarjassa. Pienempiä sukututkimuksia ja niihin liittyviä matrikkeleita on Suomen Sukututkimusseuran Vuosikirja -sarjassa. Sukututkijat ovat myös olleet puuhakkaita kopioimaan nettiin konkurssien tietoja erityisille sivustoille, ja monesti olen löytänyt henkilöiden syntymä- ja kuolinaikoja sekä -paikkoja näiltä sivustoilta.

Matrikkeliin käyttämäni lähteiden todenperäisyyttä koskeva ongelma on tietysti akuutti. Näiden matrikkeleiden ja sukututkimusten tarjoamia henkilötietoja on vaikea lähteä todistamaan vääräksi, mutta mikäli ne ovat ristiriidassa virallisten aikalaisasiakirjojen kanssa, olen kallistunut merkitsemään matrikkeliin jälkimmäisiä. Palvelustietojen osalta puoles-

taan olen voinut vertailla matrikkeleiden tarjoamia tietoja virallisiin palvelustietoihin ja tällä lailla matrikkelissani voinut oikaista aiempien matrikkeleiden virheellisiä tietoja.

Toinen lähdemateriaalin käyttöön liittyvä ongelma liittyy siinä esiintyvien tietojen kääntämiseen matrikkeliin ja tutkimukseen.

Suuri osa lähdemateriaalista on ruotsin- tai venäjänkielistä, ja monesti varsinkin matrikkelietiedot on käännetty venäläisistä alkuperäisasiakirjoista ruotsiin ja siitä edelleen suomeen ilman mitään erityisiä sääntöjä. Varsinkin sotilasalan sanaston kääntämiseen on al-lekirjoittaneen ollut luotava oma säännöstönsä, jossa olen päässyt käyttämään varsinaisen pääaineeni, kääntämisen ja tulkkauksen, opiskelussa sekä Venäjän asevoimien historian tutkimuksessa kertynyttä tietoa ohittaakseni muinaisten sukututkijoiden ja itse upseerei-den venäjästä ruotsiin ja siitä suomeen kääntämisen aiheuttamat kääntämiskarikot. Aiem-min kääntämisessä on pyritty suoran, alkutekstille sanallisesti mahdollisimman läheisen vastineen käyttämiseen ja tarvittaessa keksimiseen, mistä on seurannut suomen kielelle vie-raita sanontoja, sveltisimejä ja rusismeja, jotka ovat sitten juuttuneet kieleen ”vakiintuneik-si käytännöiksi”. Tällaisesta vain yhtenä esimerkkinä voi mainita ”suomenmaalaisuuden”. Sikäli kun venäläisessä alkutekstissä esiintyy ainoastaan määreitä ”Finljudski” ja ”finski”, voi ne kääntää suoraan sanoilla ”Suomen” ja ”suomalainen” sekä jättää ”suomenmaalaisuuden” keskustapuolueen lehdistön ystäville.

Toiset käännösongelmat ratkeavat ainoastaan tiedolla. Esimerkiksi ”Nižegorodskije draguny” on kääntynyt ruotsiksi muotoon ”Nijegorodska draguner” ja suomeksi ”Nis-hegorodskin rakuunoiksi” aina, kun kohdalle on sattunut kääntäjä, joka ei ole tiennyt ”Nižegorodskin” viittaavan Nižni Novgorodin kaupunkiin. Laivaston alustyyppejä tunte-maton ei voi ymmärtää, miksi ”minnyi kreiser” ei ole miinaristeilijä vaan hävittäjä.

Kolmas matrikkelin kokoamiseen liittyvä ongelma on luonnollisesti tietojen puuttumi-nen. Venäläisissä lähteissä esiintyy runsaasti suomalais- ja ruotsalaisnimisiä henkilöitä, joita mikään muu lähteessä ei kuitenkaan indikoi suomalaistaustaisiksi. Suorittamani RGVIa:n kokoelma 400:n 153-laatikkoisen kortiston läpikäynti ja suomalaisten keruu muistiin tal-vella 2011 korjasi jonkin verran tätä ongelmaa, sillä kyseisen kortiston jokainen kortti viit-taa henkilöasiakirjaan, ja ihmisten erottamiseksi toisistaan jokaisessa kortissa on ihmisen nimen ja palvelusyksikön lisäksi syntymävuosi, sääty ja maininta syntymäpaikasta joko to-ponyyminä tai kuulumisella sen ja sen läänin siihen ja siihen säätyyn. Virhemarginaali on silti olemassa.

Varsinaisessa tutkimuksessa olen käyttänyt taustamateriaalina varsinkin Venäjän asevoimien rakennetta ja historiaa käsittelevää tutkimusta, suomalaisten kansallisten yksiköi-den päällystön kohdalla myös näistä kirjoitettua ruotsin- ja englanninkielistä tutkimusta. Venäjän asevoimien rakennetta ja historiaa esittelee mielestäni pätevästi Anton Kersnovskin laaja kirjasarja Istorija Russkoi armii, jonka kirjoittaja oli entinen keisarin armeijan upsee-ri ja kirjoitti teoksensa Ranskassa maailmansotien välillä. Hänen lähteensä ovat erityisesti

Venäjän asevoimista ennen vallankumousta laaditut tutkimukset ja Russki invalid -lehti, sekä kansainvälisten konfliktien osalta jotkut ei-venäläisetkin tutkimukset. Venäjän asevoimien upseeristoa käsittelee kattavasti Sergei Volkov tutkimuksessaan Ofitserski korpus Russkoi armii. Suomen sisällissotaa koskevista taustalähteistä tärkein on ollut 1920-luvulla kirjoitettu Suomen vapaussota vuonna 1918 -sarja, sillä vastaavaan yksityiskohtaisuuteen ei tapahtumienkuvauksessa ole alan yleisesityksissä sen jälkeen päästy. Suomen puolustusvoimien historian perusteos ajalta toiseen maailmansotaan asti on Jarl Kronlundin toimittama Puolustusvoimien rauhan ajan historia (1988), ja Martti Ahti sekä Lars Westerlund ovat tutkimuksissaan esitelleet asevoimien sisäisiä kriisejä.

Tutkimusta tehdessäni olen tutustunut myös muistelmakirjallisuuteen. Ensimmäisen maailmansodan suomalaisupseereita tutkiessani olen lukenut kymmenkunta maailmansodan osanottajien muistelmateosta sekä joukon Suomen sisällissodan osallistujien kertomuksia, joissa maailmansodan upseereita vilahtelee.

Mirko Harjulan tutkimus on toistaiseksi ainoa ensimmäisen maailmansodan Venäjän asevoimien suomalaistaustaisia upseereita käsittelevä yksityiskohtainen kokonaisuus. Kirjassa esitellään kyseisen Suomen historiankirjoituksessa unohdetun, maan tulevaisuuden kannalta silti erittäin tärkeän sotilasryhmän lähtökohdat ja toiminta ensimmäisessä maailmansodassa, Suomen itsenäistymis- ja sisällissotapahtumissa sekä asevoimien perustamisessa, Venäjän vallankumous- ja sisällissotakauden eri osapuolien palveluksessa sekä toisen maailmansodan ajan Suomen puolustusvoimissa. Lisäksi "ryssänupseereita" vertaillaan muihin Suomen itsenäistymiskauden osanottajaryhmiin - jääkäriin ja itsenäistymisaktivistipiireihin sekä maailmansotaan osallistumattomiin entisiin Venäjän asevoimien upseereihin Kadettiklubeineen. Laajoine taustatietoineen teos käy myös keisarikunnan viimeisten vuosikymmenten Venäjän asevoimien esittelystä sekä Venäjän ja Suomen vuosien 1914-1920 yhteisen ja erillisen sotahistorian yleisesityksestä. Kirjoittaja on käyttänyt suomalaisen henkilöhistoria- ja tutkimuskirjallisuuden lisäksi lähteinään runsaasti Venäjän ja Suomen arkistomateriaalia, aikalaiskirjallisuutta ja muuta käsiteltävän aikakauden ajankohtaisaineistoa sekä uusinta ja vanhempaakin venäläistä historiantutkimusta.

